

05/2012

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

TIIVISTELMÄ

Sanna Tenhunen

Varautuminen eläkeikaan

– vapaaehtoisen säästämisen laajuus

Eläkeikaan varautumisen tarpeellisuuden arviointi on haasteellinen tehtävä. Säästämisen ja eläkeajan välinen pitkä, mahdollisesti vuosikymmenien mittainen aikaväli vaikeuttaa säästämistarpeen arviointia. Säästämissäätöjen taustalla vaikuttavat paitsi omat toiveet ja tarpeet, myös säästämis- ja eläkeajan pituuteen liittyvä epävarmuus, säästetyin varallisuuden tuottoihin liittyvät riskit sekä lakisääteisen järjestelmän kautta saatava eläkeajan tulo.

Suomessa lakisääteisen eläkejärjestelmän kautta saatavan eläketulon osuus eläkeajan toimeentulosta on merkittävä. Siksi kysymys luottamuksesta lakisääteisen eläkejärjestelmän tuomaan toimeentuloon nousee esille tekijänä, joka voi heijastua vapaaehtoisen säästämisen laajuuteen. Erilaiset varautumistavat ovat periaatteessa toisiaan korvaavia tapoja säästää eläkeikää varten. Lakisääteisen järjestelmän ja muiden säästämisvälineiden ominaisuuksien tunteminen on tärkeää sekä tarkoituksenmukaisten säästämissäätöjen tekemiseksi että oikean käsityksen muodostamiseksi varautumistapojen riskeistä ja luotettavuudesta.

Lakisääteinen eläkejärjestelmä takaa sen, että kaikki varautuvat eläkeikaan ainakin jonkin verran. Koska varautumistarve vaihtelee henkilöiden välillä, osa säästää myös vapaaehtoisesti eläkeikää varten. Varautumismahdollisuuksiin ja -tarpeisiin vaikuttaa henkilön vaihe elinkaarella ja työllä sekä taloudelliset mahdollisuudet säästää. Säästämisen taustalla voi olla tulevaan kulutustasoon liittyvä mieltymys, pelko kulutustarpeiden äkillisestä lisääntymisestä esimerkiksi terveydentilan heikentymisen seurauksena tai huoli lakisääteisen eläkejärjestelmän takaamasta toimeentulosta. Psykologisen taloustieteen tutkimuksissa on noussut esiin myös huomioita, että kaikki eivät varaudu eläkeikaan riittävästi. Tulevaisuuteen varautumatta jättäminen voi olla seurausta huonosta talous- ja eläkeasioiden tuntemisesta tai kärsimättömyydestä lykätä kulutusmahdollisuuksia myöhemmäksi.

Tämän raportin tavoitteena on selvittää eläkeikaan varautumisen yleisyyttä ja sen taustatekijöitä. Aineistona tutkimuksessa on käytetty Eläketurvakeskuksen keräämää Luottamus eläketurvaan -kyselyaineistoa, johon on liitetty rekisteritietoja. Vuonna 2011 toteutetussa kyselyssä tiedusteltiin vastaajien käsityksiä eläkeasioiden tuntemisesta, heidän taloudellisesta tilanteesta ja toimeentulosta, arviota eläkejärjestelmän tulevasta kehityksestä sekä näkemyksiä luottamuksesta. Lisäksi vastaajilta kysyttiin heidän varautumisesta eläkeikaan, heidän käsitystään omien säästöjen ja varallisuuden merkityksestä sekä varautumatta jättämisen syitä.

Kaksi viidestä 19–69-vuotiaasta suomalaisesta ilmoitti varautuneensa eläkeikaan säästämällä. Säästöjen merkitys koetaan usein pieneksi. Vajaa puolet säästäneistäkin arvioi omien säästöjen ja varallisuuden merkityksen eläkeajan toimeentulon osana erittäin pieneksi tai pieneksi. Miesten ja naisten säästämisyleisyydessä ei ollut eroa. Säästäminen oli yleisintä ikäjakauman keskivaiheilla ja vanhemmissa ikäluokissa, korkeamman koulutustason ja paremmassa taloudellisessa tilanteessa olevien kohdalla. Säästämistä tapahtuu myös alemmissa tuloryhmissä ja nuorten keskuudessa. Erityisesti yrittäjät erottuivat joukosta, heistä hieman yli kaksi kolmannesta oli varautunut eläkeikaan säästämällä.

Lakisääteistä eläkejärjestelmää koskeva tieto on tärkeää säästämistarpeen arvioinnissa ja luottamukseen liittyvän käsityksen muodostamisessa. Suomalaisista vajaa viidennes koki tuntevansa eläkejärjestelmän vähintään melko hyvin ja kaksi viidestä arvioi eläkejärjestelmän tuntemisensa huonoksi tai melko huonoksi. Eläkeikaa varten säästäneiden joukossa eläkejärjestelmän tuntemisen taso arvioitiin hieman keskimääräistä korkeammaksi. Eläkejärjestelmää paremmin tuntevat myös luottivat eläkejärjestelmään keskimääräistä useammin.

Mikäli eläkeikaan varautumisen taustalla olisi epäluottamus nykyistä eläkejärjestelmää kohtaan, alhaisemman luottamuksen olettaisi olevan yhteydessä yleisempään säästämiseen. Teoria varautumistapojen korvaavuudesta tukisi tämän suuntaista yhteyttä. Kuitenkin tulosten mukaan luottamus eläkejärjestelmän takaamaan toimeentuloon on eläkeikaa varten säästäneiden joukossa korkeampi kuin säästämättä jättäneiden joukossa. Laajemmassa, taustatekijöiden yhtäaikaiset vaikutukset huomioivassa tarkastelussa luottamus eläkejärjestelmän takaamaan kohtuulliseen toimeentuloon ei ollut yhteydessä säästämisen yleisyyteen. Sen sijaan säästäminen osoittautui yleisemmäksi niiden joukossa, jotka suhtautuvat epäilevästi eläkelupauksen pitävyyteen. Jälkimmäinen tulos antaa sen suuntaisia viitteitä, että yksityinen varautuminen eläkeikaan voi heijastella jossain määrin myös huolta siitä, että tulevaisuudessa maksettavien eläkkeiden jäävän jälkeen tasosta, millä niiden nykyhetken säännösten valossa ajatellaan olevan. Luottamuksen ja säästämisen välinen yhteys ei kuitenkaan yksiselitteisesti tue näkemystä, että eläkeikaan varautuminen heijastelisi epäluottamusta lakisääteiseen järjestelmään ja sen takaamaan eläketurvaan.

Selvästi yleisin syy jättää säästämättä eläkeikaa varten on taloudellinen: yli puolet säästämättä jättäneistä ilmoittaa syyksi sen, ettei heillä ole taloudellista mahdollisuutta säästää. Lisäksi samansuuntaisia vastauksia tulee esiin myös avovastauksissa, jossa muun muassa velkojen takaisinmaksu kerrotaan säästämättä jättämisen syyksi. Taloudellisista syistä säästä-

mättä jättäneissä on yhtä paljon miehiä ja naisia, eikä ikäryhmienkään välillä ole suuria eroja. Luottamus eläkejärjestelmään on keskimääräistä alhaisempaa niiden joukossa, jotka eivät ole varautuneet eläkeikaan taloudellisista syistä.

Säästämisen lykkäämisen tai nykykulutuksen painotuksen syyksi ilmoittaneiden ryhmissä käsitys omasta eläkejärjestelmän tuntemisesta ei juurikaan eroa keskimääräisestä. Tämä tulos ei tue psykologisen taloustieteen löydöstä siitä, että säästämättömyyden taustalla olisi tiedon tasoon liittyvä ongelma. Nuorten ja opiskelijoiden painottuminen antavat ennemminkin viitteitä siitä, että näissä ryhmissä on aidosti tarkoituksenmukaista painottaa nykykulutusta ja mahdollisesti säästää eläkeikaa varten vasta myöhemmin. Sen sijaan ryhmä, joka ei ole varautunut eläkeikaa varten ja ilmoittaa syyksi sen, etteivät ole tulleet ajatelleeksi säästämistä, ei tunne eläkejärjestelmää hyvin. Tässä ryhmässä voi esiintyä virheellisiä käsityksiä eläkeajan toimeentulosta.

Lähes viidennes säästämättä jättäneistä perusteli päätöstään sillä, ettei heidän tarvitse säästää vaan he tulevat eläkeikanaan toimeen jo kertyneen varallisuuden, tulevan perinnön tai muiden keinojen avulla. Miehet uskovat naisia useammin tulevansa toimeen ilman säästämistä. Nuorten, työttömien ja yrittäjien keskimääräistä alhaisempi osuus tässä ryhmässä voi kertoa näiden ryhmien käsityksestä siitä, että heidän kohdallaan eläkejärjestelmän takaama eläkeajan tulotaso voi jäädä toivottua matalammaksi. Ilman säästämistä toimeentuloonsa luottavien ryhmässä eläkejärjestelmän tunteminen arvioitiin keskimääräistä korkeammaksi. Myös eläkejärjestelmään kohdistuva luottamus oli keskimääräistä korkeammalla tasolla.

Lisätietoja:

Sanna Tenhunen
Eläketurvakeskus
Sähköposti: sanna.tenhunen@etk.fi
Puhelin: 029 411 2492

Aineistotilaukset:

www.etk.fi > Julkaisut > Tutkimusjulkaisut >
Raportit > Varautuminen eläkeikaan
tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-172-7 (nid.)

ISBN 978-951-691-173-4 (PDF)

ISSN-L 1238-5948

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Telephone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
> julkaisut